

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Postbus 114, Utrecht, Tel. (030) 24641
Postgiro 58. Abonnementenprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

BESCHIKBARE MENSEN

Eigenlijk weet iedereen het wel: vertellen waar men *tegen* is, valt niet zo moeilijk als precies uiteenzetten waar men *voor* is. Ik heb in twee voorafgaande toespraken voor deze microfoon eerst verteld, dat humanisten niet geloven dat er buiten de menselijke mogelijkheden oplossingen voor ons te vinden zijn; en daarna, dat ons inzicht in de betrekkelijkheid van elke waarheid ons berooft van het geloof in absolute, altijd en overal geldige waarheden.

Goed, dat was dus waar we *tegen* zijn. Maar er moet méér zijn om een respectabele levensovertuiging inhoud te geven.

Er is een veelverteld mopje. Het speelt laten we zeggen: jaren geleden. Zondagmorgen. De boerin is naar de kerk geweest. De boer, die zich niet lekker voelde is thuisgebleven. Hij vraagt: heeft dominee goed gepreikt? Ja, antwoordt de boerin. Waarover? vraagt de boer. Over de zonde. Wat zei hij er van? Hij was er teugen!

Natuurlijk kun je heel gemakkelijk hetzelfde verhaal vertellen over een humanistisch spreker. Waar had hij 't over? Over het geloof in het wonder en in absolute zekerheden. Wat zei hij er van? Hij was er teugen!!

Nee, er is méér.

Het humanisme, vooral zoals het belichaamd is in het Humanistisch Verbond, wil zich juist bij voor- en tegenstanders presenteren als een beweging die méér te bieden heeft dan verzet tegen andere levensbeschouwingen. Het humanisme verzèt zich wel tegen bepaalde opvattingen, maar zelf wil het toch een overtuiging zijn met duidelijke *voorkeuren*.

Het moet direct gezegd worden: de zogenaamde „boodschap” van het humanisme is op het eerste gezicht niet zo *handzaam*, niet zo mooi voor ogenblikkelijk gebruik gereed.

We hebben geen zekerheden, we hebben geen *dingen* om de in iedereen levende behoefte aan vastheid en veiligheid prompt te voldoen. We hebben geen heilige boeken — al

zijn boeken ons in zekere zin wel heilig — we hebben geen leefregels, geen tabernakel. Onze waarden en waarheden zouden het karakter van een *rots* om op te bouwen wél kunnen hebben, als maar op staande voet iedereen en alles zou verstarren, zou stollen, zou verstijven. Maar dat *doet* u niet, dat gebeurt niet. De mensen en de dingen — ze zijn voortdurend in beweging en aan verandering onderhevig.

Wij betogen steeds, dat het humanisme een zaak voor iedereen, ook — zoals men dat noemt — voor de gewone mens kan zijn. Dat is wáár, en de feiten bevestigen dit over de gehele wereld. Maar de levensovertuiging van het humanisme veronderstelt wél belangstelling voor de zaken des geestes, om het heel chic te zeggen; of nog duidelijker: een belangstelling voor de mens en zijn leven als iets waar met alle mogelijkheden van hoofd en hart en handen iets van waarde van terecht kan worden gebracht. Wie meent met wat biologisch functioneren al één een verrukkelijk en ook een hoogst bevredigend bestaan te leiden, die is niet erg gemakkelijk te bereiken voor onze overwegingen omtrent de adel van een toegewijd volledig leven.

Maar voor *alle anderen* die — zoals het in een wat ouder spraakgebruik heette —: de *eerbied* kennen, kan het humanisme de formuleringen bevatten, die hun overtuigingen gestalte en samenhang geven.

U zult zeggen: wat is dan toch dat positieve humanisme? Het is een wijze van reageren, een wijze van doen, een wijze van denken, van overwegen. Dat klinkt nog erg vaag en van de buitenkant — maar ik ga verder.

Het is *leven*, en dús denken en handelen, van de overtuiging uit, dat wij als wezens met onderscheidingsvermogen in een bestaan verschijnen en weer verdwijnen, waarin alles een voorbijgaand karakter heeft. Wij ontdekken dan medemensen van gelijksoortige structuur, maar in gedrag eindeloos gevarieerd door eindeloos gevarieerde invloeden van allerlei aard. We bemerken evenwel, dat *verstandhouding*, *begrip* voor elkaars

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 19 december 1965

gedachten en gevoelens in beginsel met elke medemens mogelijk is. We bemerken bovendien dat wij zijn en worden wát wij zijn en worden *in die* verstandhouding met onze medemens.

Dat ik groot of klein, beminnelijk of vervelend ben, tot liefde of afkeer in staat — kortom mijn gehele menszijn ontdek ik aan mijn medemens. Buiten dat menselijke onderken ik niets, kan ik ook niets onderkennen, het is uitgesloten iets te *weten* omtrent een doel of een bedoeling die aan ons leven zou zijn verleend. We verschijnen en verdwijnen — zoals alles komt en gaat. Wie dit raadselachtig noemt, stelt zichzelf terstond voor het raadsel waarom iets *niet* vergankelijk zou zijn.

Is dit nu het humanisme? Dat zou dan werkelijk een karakatuur van onze levensovertuiging zijn. Er is meer! De meest wezenlijke ervaring van het mens-zijn is, dat wij keuren, dat wij waarderen, dat wij onderscheiden: waar en onwaar, goed en kwaad, mooi en lelijk — en: dat we onszelf kunnen beoordelen volgens die normen.

Laat ik het nog eens anders zeggen. Ik zit hier in deze spreekstudio voor de microfoon, geluiddicht afgesloten. De doodse stilte die, als ik even zwijg, om mij heen heerst is te vergelijken met het grote zwijgen dat om onze menselijke situatie heen in het heelal heerst. Niemand verneemt iets omtrent het menselijk bestaan, dat niet van *mensen* afkomstig is. Wij hebben geen orgaan voor verstandhouding met wat niet menselijk is. Hier zit ik, zoals de mensheid zich in het universum bevindt.

Is dat troosteloos?

Wel nee! Ik kijk om mij heen. Achter het glas is de technicus waakzaam op het geluid dat ik produceer. Ik denk aan mijn huis in Amsterdam. Daar zijn mijn vrouw en mijn dochters. Een wereld opent zich — *onze* wereld, de wereld van liefde en leed en vriendschap, verantwoordelijkheid en trouw, van plichten die ik erken en plezier waar ik naar verlang.

Tegen het heelal kan ik schreeuwen en krijen, een antwoord krijg ik niet. Als ik thuis roep: wat is de zin des levens! dan zegt mijn jongste dochter: hou eens even op, help me maar met die zinsontledingen.

Literair en filosofisch zegt men tegenwoordig wel: het absurde van het leven is een uitdaging — teruggestuiterd van de onbegrijpelijke dood staan we voor het leven. Gewoonlijk verloopt het bij de meeste mensen veel minder dramatisch zonder gevoel van gestuiterd te zijn, zonder diep besef van uitgedaagd te zijn.

Wij leven gewoon. Een enorme menigte van gezonde, evenwichtige, serieuze mensen heeft

werkelijk geen enkele notie van *een zin des levens*, die onafhankelijk van henzelf, van buitenaf aan hun bestaan zou zijn verleend. Zij weten heel eenvoudig: je moet je leven zèlf inrichten. Waar *het* leven toe leidt of toe dient weet ik niet. Waar mijn leven toe dient moet ik zèlf uitmaken. De vraag is niet: wat is de zin van *het* leven — maar wat is de zin van *mijn* leven of (voor u): wat is de zin van uw leven.

Is dat: gelukkig zijn, plezier hebben, met rust gelaten worden? Ik geloof het niet. Dat *lijkt* wel voor de hand te liggen, als we overwegen dat het leven een unieke en vergankelijke zaak is. Maar de ervaring die ik heb en de gedachten die men daarover kan laten gaan, geven mij de overtuiging, dat die gretige instelling op geluk zal falen — omdat geluk en welbehagen *begeleidings*-verschijnselen zijn.

Geluk is niet *iets*; het verrukkelijke gevoel van welbehagen ontstaan in bepaalde omstandigheden! Dat weet eigenlijk iedereen.

Nee, 't zit anders in elkaar. Ik weet niet meer wie het gezegd heeft, maar ik heb er de bevestiging van in mijn eigen en in anderer leven ondervonden, de hoogste verrukking ligt in gewaarwording van het *gelukken*, van het zinvol functioneren, van bezig te zijn met iets dat je belangrijk vindt en te ondervinden dat het belangrijk geacht wordt dat *jij* het *doet*.

We kunnen dit in onze taal op schitterende wijze onder woorden brengen door de dubbele betekenis van het woord „Zin”. *Geluk is: zin hebben*. Dat wil zeggen: je moet er zin in hebben, plezier, lust — en je moet *zinvol* zijn, betekenis hebben. En dat geldt op elk niveau. Of dat nu is een moeder in haar gezin, een man in zijn werk, de onderwijzeressen in haar klas, de arts voor zijn patiënten, of de afgevaardigden in de Verenigde Naties. De *soort* van het bezijn is niet van belang, alleen of iemand weet dat *hij zijn best doet* om iets tot stand te brengen dat zijn eigenbelang te boven gaat. Produktief zijn, iets betekenen, iets tot stand brengen — mooier nog gezegd: *iets van zichzelf doen uitgaan* — dát is menselijke zinverlening aan ons bestaan.

Is dát nu het humanisme? Ja, het lijkt er naar mijn gevoel al meer op. Natuurlijk komen daar nog allerlei redeneringen bij, maar iets wezenlijks heb ik nu wel gezegd. Voltaire heeft zich wèrkelijk onsterfelijk gemaakt met zijn verhaal: „Candide”. Daarin heeft hij met humor, met sarcasme soms ook wel, maar vooral met superieure wijsheid de voosheid van alle bukkend pessimisme en ook van vlucht omhoog in mythe en illusie aan het licht gebracht. Het verhaal eindigt met de klassieke naar deze aarde verwijzende woorden: „Wij moeten onze tuin vrucht-

Humanistische Correspondentiekkring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 30 ct. aan postzegels insluiten. (adv.)

baar maken". Hij zei duidelijk *onze* tuin, niet *mijn* of *uw* tuin.

Maar laat ik nu nog eens iets verder gaan. Hoe ziet nu het *persoonlijke* ideaal van zo'n humanist er uit? Om daarop te antwoorden wil ik mij bedienen van een term die me herinnert aan de beste indrukken die ik van mijn jongste jaren af omtrent sommige mensen heb opgedaan. Als u denkt aan een *echt* mens, hoe is die dan? Ik denk dan aan een „beschikbaar” mens. Niet iemand die overal voor te vinden is — maar iemand die er als het ware altijd helemaal is, die open staat, niet dichtgegroeid uit beduchtheid voor de anderen. Een beschikbaar mens is iemand die luisteren kan, die zijn eigen moeilijkheden weet weg te schuiven om zich toe te wijden aan de ander. Ik weet zeker dat er bij u nu weerklank ontstaat, als ik duidelijk ben geweest. Er zal dan in uw voorstelling herinnering opkomen aan ontmoetingen in uw leven.

Maar er is ook over de binnenkant van zo'n beschikbaar mens iets meer te zeggen; het is ongeveer het persoonlijkheidsideaal van een humanist.

Een beschikbaar mens heeft zich in hoge mate doelbewust bevrijd van vooroordelen en vooringenomenheden. Hij heeft zich door-geworsteld tot een gezuiverde, evenwichtige geneigdheid tot zijn medemens. Maar hij is realistisch hij heeft zelfbeklag overwonnen. Geen sentimentaliteit bevochtigt dan ook zijn omgang met anderen. Die andere mens *neemt*, hij in zijn onvermijdelijke *anders-zijn*. Hij aanvaardt hem *niet* zoals hij reilt en zeilt, hij vraagt hem hetzelfde als wat hij zichzelf afvraagt: doe je je best? Net zo min als hij tegenover de waarheidsvraag een onverschillige houding aanneemt, even weinig alsmaar verzoeningsgezindheid staat hij tegenover elk menselijk gedrag. Een beschikbaar mens luistert goed, maar schuwt het oordeel niet omdat hij daarmee juist de andere pas in zijn werkelijke volle waarde *stelt*!

Open naar buiten, is die geschetste mens ook doelbewust bezig met de verwerkelijking van zijn eigen mogelijkheden van creatieve produktiviteit. Een beschikbare mens — zoals Sartre zegt: niets in de handen, niets in de zakken, bedoeld wordt: zonder bovenaards geloof, zonder buitenmenselijke hoop — staat open voor de volledigheid van het leven. Hij

aanvaardt dit leven, inclusief de onvermijdelijke tragiek, maar is bereid tot plezier.

Dat laatste is tenslotte van groot belang in dit serieuze verband.

Een volgroeid humanist weet op grond van objectieve noodzaak in het leven zijn offer aan ongemak, aan onlust en verdriet te brengen, maar hij zou niet compleet zijn als hij de onbekommerde bereidheid tot plezier niet bezat.

Er is aan niets in de gehele kosmos een overweging te ontlenuen waarom een mens geen plezier in zijn leven zou mogen maken.

Nog onlangs las ik de drie heerlijke delen van de eigen levensbeschrijving van de Amerikaan Alexander King, tekenaar, illustrator, schrijver, uitgever, en weet ik wat al meer.

De man raakt niet uitgepraat over de rijkdom van het leven.

Makkelijk was het leven niet, ziekten, psychische inzinkingen, verlies, armoede, en veroudering. Het eerste deel heet: „Mijn vijand groeit maar steeds”. Maar niettemin is hij verrukt van het leven; en de humor, de gein spat er af. Het laatste deel heet: „Ik had haar eigenlijk meer moeten kussen”.

Het humanisme is een zaak van ernst, ernst maken met het bestaan.

Maar dit betekent ook: plezier in het leven hebben. Als humanisten er in slagen, niet om zwaartillende bedillers, maar om plezierige mensen te zijn, dan is het hun pas gelukt in hun leven iets te verwerkelijken van eeuwen van bevrijdend denken dat humanisme heeft opgeleverd.

Het *moet* leiden tot onbekommerd spontaan plezier, om het orgel in de straat, het gekke spel van onze kinderen, de suffe overdrijvingen in onze eigen beschouwingen.

Het ligt pal naast elkaar.

Twée mannen lopen in New York langs de Hudson. Ze hebben achtervolging, ziekte en alle overige denkbare ellende achter de rug. Ze zijn in een ernstige stemming. De een zucht en zegt: het leven is net een kettingbrug.

De ander zwijgt even. Kijkt nadenkend en knikt dan bevestigend.

Zegt dan: Wat is een kettingbrug? De ander maakt een wegwerpend gebaar en zegt: Weet ik véél wat een kettingbrug is!

P. SPIGT

lezingen voor de radio

zo. 26 dec. VARA 9.45 uur: J. C. Brandt Corstius: „Baardman en baby”.

ma. 27 dec. AVRO 16.45 uur: E. Nordlohne: „De klok en de zonnewijzer”.

wo. 29 dec. VARA: Televisie-uitzending (aanvangstijd zie programmabladen).

zo. 2 jan. VARA 9.45 uur: Nieuwjaarsbrief van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond.

DECEMBER

Hoe zouden de Eskimo's het maken? Gek eigenlijk, maar van die mensen hoor je zelden iets. Misschien komt het, doordat zij nooit onderdrukt zijn. Er is in hun land betrekkelijk weinig te halen en het is dus niet veroverd of gekoloniseerd. Er viel dus ook niets te bevrijden en voor fotografen en televisieteams is er geen enkele reden zich naar het land der Eskimo's te begeven, zodat wij niet behoorlijk op de hoogte blijven. Het lijkt me erg koud in zo'n sneeuwwhut, maar wel gezellig. Allemaal rondom het traanlampje geschaard en elkaar folkloristische verhalen vertellen onder het genot van een stukje robbespek. Moeder naait een anorakje voor de kleinen en vader snijdt uit een bot een of ander prul, dat een paar duizend kilometer zuidelijker grif als kunstvoorwerp wordt gekocht, omdat het nu eenmaal van de Eskimo's komt.

Als de verhalen van ondernemende ethnologen niet jokken, moet het er wel penetrant stinken, maar daar schijn je aan gewoon te raken.

Hoe zouden ze weten, wanneer het bedtijd is? Het is er de hele dag donker en van klokken heb ik nooit gehoord. Vermoedelijk trekt iedereen die er zin in heeft zich nu en dan in zijn slaapzak terug om een uiltje te knappen. Het lijkt me wel een prettige dagindeling.

Het is ook wel mogelijk, dat de Eskimo's beschouwd worden als een volkje dat ontwikkelingshulp nodig heeft. Dan zullen ze transistorradiotjes hebben en naar de nieuwsberichten van half elf luisteren voor zij zich te ruste begeven. Een rustig bestaan. Morgen komt er weer een dag, dan zullen wij eens een lekker stuk ijsberenbiefstuk nemen.

In West Groenland is dat natuurlijk geheel anders. Daar zijn Amerikaanse bases met ongetwijfeld centraal verwarmde en wel-doortimmerde flatgebouwen. Het zou mij zeer verbazen als de Eskimo's daar niet een goede boterham verdienden met het verrichten van ongeschoolde en geoefende arbeid. Zij zullen een behoorlijk uurloon hebben en tegen 6 uur p.m. naar hun huis terugkeren, alwaar de kinderen aan hun huiswerk bezig zijn.

Later op de avond leest vader een stukje uit de Greenland Post voor, men kijkt even naar de televisie om te zien hoe het in Vietnam gaat en in het algemeen lijkt het gezin precies op enkele andere honderden miljoenen gezinnen, met slechts dit verschil, dat de gezinsleden van boller zijn, meer lachen en minder ruzie maken. Hebt u ooit wel eens van een Eskimo-oorlog gehoord?

En hoe zouden de mensen op Maoepiti het eigenlijk maken? Zoals u natuurlijk weet is

het eiland Maoepiti een van de Gezelschapseilanden, waarvan ook Tahiti deel uitmaakt. Hoe het in Tahiti is weten we wel. De heer Greshoff heeft ons — veronderstellenderwijs weliswaar, maar met enige grond van waarschijnlijkheid — meegedeeld, dat in Tahiti de trolleytram rijdt. Zeker is het dat er vele automobielen zijn en bioscopen, loon- en inkomstenbelasting en dergelijke. Maar hoe is het op Maoepiti?

Mogen wij aannemen, dat daar de palmen rustig staan te wuiven in het tropische koeltje, dat over de koraalrif komt aanwaaien? Dat de jongemannen bezig zijn een visje te verschalken voor het avondmaal en dat de ouderen sago en kokosnoten verzamelen voor een stevige toespijs?

Zijn beeldschone meisjes, omhangen met bloemen slingers, bezig matten te vlechten onder het neuriën van eeuwenoude, weemoedige liederen? Het lijkt me erg warm, maar wel gezellig in zo'n dorpje. 's Avonds zit men onder de sterrenhemel wat te zingen, terwijl moeder een lapje weeft met felkleurig patroon. Het zal tienduizend kilometer oostelijker grif worden gekocht, omdat het uit Maoepiti komt. Vader maakt een lelijk kereltje uit dryfhout en de doppen van kokosnoten. Hij weet, dat de zendelingen en andere bezoekers er dol op zijn en er goed geld voor betalen.

Het is natuurlijk ook mogelijk, dat een ondernemend man van overzee een kokosplantage heeft aangelegd of een fabriek voor visconserven heeft gesticht. Dan zullen de mannen en vrouwen in broeken en rokken des avonds naar hun gevlochten hutten terugkeren, een blikje, dat zij tegen inkoop-prijs verworven hebben, open maken en een sobere avondmaaltijd gebruiken. Ook zij hebben transistorradiotjes en op de zang van de Beatles zullen zij nog een dansje maken, voordat zij zich op hun matje uitstrekken om krachten te vergaren voor een nieuwe dag in loondienst.

En hoe maakt u het eigenlijk? Het is nogal kil en winderig de laatste tijd. Vermoedelijk hebt gij enig sparregroen en rood vloeipapier in huis gehaald om in deze sombere tijd uw woning wat op te sieren.

Woonst u al in een doorgeschoven woning? En is die geluid-, wind- en waterdicht? En als gij na een vermoeiende dagtaak thuisgekomen zijt, gaat gij dan voor uw tv-apparaat zitten om te genieten van de herrie in de wereld? Of laat gij het kijkglas in het duister en peinst gij over vrede op aarde?

Gij vraagt hoe ik het eigenlijk maak? Het gaat nogal. Ik zou het liefst een winterslaap doen.

H. H.

aan onze abonné's

Inning van abonnementsgelden door middel van stortings/overschrijvingskaarten brengt grote voordelen met zich mede.

Ook wij zullen hiertoe overgaan.

Gebruikt voor de betaling van uw abonnementsgeld 1966, de u reeds toegezonden stortings/overschrijvingskaart!